

Isabel Allendes ånd

– om *Åndernes hus* i dansk litteratur

Intro

Isabel Allende (f. 1942) debuterede i 1982 med romanen *La Casa de los Espiritus*. Den udkom på dansk i 1985 under titlen *Åndernes hus* og blev i løbet af få år en af de bedst sælgende bøger i Danmark. Bogen er kommet i 50 oplag alene herhjemme, hvad der hører til sjældenhederne.¹ Den blev også fulgt godt på vej af Bille Augusts filmatisering i 1993, hvad der forlængede salget af både paperback- og bogklubudgaver. Der er endvidere grund til at tale om Allende som en ganske særlig succesforfatter, da hun formåede at følge op på succesen med sine to næste bøger *Kærlighed og mørke* (1984, da. 1986) og *Eva Luna* (1987, da. 1988), som også solgte ekstraordinært godt i 1980'erne.² Interessen for hendes bøger var støt igennem 1980'erne og endnu ind i 1990'erne, men efter den historiske roman *Lykkens datter* (1999), hvori hun endnu engang folder sig ud som en farverig fortæller med fokus på en kvindes vej til frihed og selvbevidsthed, har der været mere stille om hende.

Allende har i alt udgivet 20 bøger på dansk, hvoraf adskillige er blevet bestsellere, men det er vel for alvor kun *Åndernes hus*, som har sat sig varige litteraturhistoriske spor. Hun har først og fremmest været læsernes – og måske de kvindelige læsers – forfatter, mens det akademiske og litterære (især mandlige³) publikum har været loven ved hendes ofte kulørte stil og været mere optaget af latinamerikanske forfattere som Jorge Luis Borges og Gabriel García Márquez. Hendes til dato seneste bog – *Mayas dagbog* – udkom på dansk i 2012 og bliver næppe en bestseller, der på nogen måde kan sammenlignes med det, som hun kunne opnå i 1980'erne og 1990'erne. Når den ikke gør det, hænger det blandt andet sammen med den måde, romanen er fortalt på. I begyndelsen af *Mayas dagbog*, skriver fortælleren – en kvinde på 19 år, der har været ude i stof- og alkoholmisbrug, prostitution og kriminalitet – at: ”Jeg har svært ved at skrive om mit liv, for jeg ved ikke, hvor meget af det jeg husker, der er virkeligt, og hvor meget der er fantasi; den rene, usminkede sandhed kan være kedelig, og derfor laver jeg ubevidst om på den eller overdriver, men jeg har sat mig for at råde bod på dette og lyve så lidt som muligt fremover.” (s. 12)

Man kan ellers hævde, at det lige præcis er dét, Allende har gjort i sine mest populære romaner: Hun har overdrevet, fantaseret og fabuleret, samtidig med at hun har fastholdt jordforbindelsen til både den politiske og sociale historie og til tidsaktuelle temaer med først og

fremmest kvinden i centrum. I romanen *Eva Luna* lader Allende Eva berette om sin mors fortælle-talent, som hun har arvet. Det bliver ikke bare til en karakteristik af romanen selv, men også af Allendes egen stil:

”Hun begyndte at tale om fortiden eller at fortælle historier og værelset fyldtes med lys, væggene forsvandt for at give plads for ufattelige landskaber, paladser der vrimlede med de mest usandsynlige ting, fjerne lande opdigtet af hende eller hentet i husherrens bibliotek; hun satte alle Orientens skatte for mine fødder (...) hun gav mig vinger så jeg kunne se det fra himmelhvelvingen, hun udstyrede mig med fiskehale så jeg kunne lære havets dyb at kende (...) hun huskede anekdoterne hun havde opfanget i forbifarten og det hun havde lært af sin læsning, hun byggede videre på stof fra sine egne drømme og med alt dette skabte hun en verden for mig. Ordene er gratis, sagde hun, og hun tilegnede sig dem, de var hendes alle sammen. Hun såede den tanke i mit hoved, at virkeligheden ikke kun er det man opfatter på overfladen, den har også en magisk dimension, og hvis man har lyst er det tilladt at overdrive den og give den kulør, så rejsen gennem dette liv ikke bliver alt for kedelig.” (s. 24)

Sådan fortæller Allende også selv og giver dermed noget af en forklaring på, hvorfor hun har fået så stort et publikum – det er farverigt og underholdende. Hun solgte som nævnt ekstraordinært godt herhjemme, mens hendes popularitet var stor, men dog mere behersket i de angelsaksiske lande, indtil hun med *Lykkens datter* (1999) kom i Oprah Winfreys Bogklub i 2000 og blev et megahit.⁴ I USA var hun den latinamerikanske Scheherazade, men blev nu også et spejl for de mange latino læsere, der kunne genkende sig selv i hendes historie.⁵ Denne etniske dimension i hendes succes havde og har ikke nogen særlig betydning for et dansk publikum. Spørgsmålet er altså, hvad det var hun kunne, og hvad var det for en tidsånd, hun så præcist ramte og appellerede til i 1980’ernes Danmark? I det følgende vil jeg tage udgangspunkt i *Åndernes hus* for at søge yderligere svar på de spørgsmål.

Åndernes hus

Åndernes hus er en slægtsroman fortalt af en kvinde og med tre kvinder som de væsentlige skikkelser i fortællingen. Tidsmæssig og historisk strækker den sig over tre fjerde del af det 20. århundrede – fra omkring århundredeskiftet 1900 og frem til noget, der kan minde om den voldelige revolution i 1970’ernes Chile. Den handler om patriarkatets storhedstid og forfald. Kvinderne kæmper en brav kamp mod patriarkatet i skikkelse af godsejeren Estaban, som også kommer til at give sig, da han bliver gammel, og tiderne er skiftet. Hans autoritet bliver kraftigt

reduceret, men selve den patriarkalske ånd lever videre i stærkt perverteret form i nationens præsident og hans undertrykkende styre, der fungerer uden legitimitet. Var den yngre Estaban en hård hund overfor sine underordnede, så er der dog den formildende omstændighed ved det, at han selv puklede for at genrejse slægtsgården og bragte en vis velstand til egnen. Til gengæld ses der uden forståelse på hans voldtægter af gårdens unge kvinder.

Estaban, der er mand, far, bedstefar og elsker til romanens kvinder, er en uomgængelig figur i romanens univers, men det er ikke desto mindre kvinderne, at det handler om, og fra deres synsvinkel begivenhederne først og fremmest ses. Man følger således den temmelig passive Clara, Estabans hustru, som har magiske evner, er clairvoyant og kan få tingene i hjemmet til at bevæge sig ved tankens kraft. Hun er hun tavs i lange perioder af sit liv. Tavsheden er hendes reaktion på voldsomme begivenheder, som rammer hende, og hendes våben overfor den voldelige ægtemand. Tavsheden ved han ikke, hvad han skal stille op med.

Sammen har Clara og Estaban den smukke datter Blanca. Hun gør i det skjulte oprør mod faderen, idet hun forelsker sig i Pedro Tercero, som er søn af Estabans forvalter og underordnede. Pedro fører an i landarbejderes forsøg på at få bedre vilkår, og det kvitterer Estaban for ved at hugge tre fingre af ham. Så kan han lære at opføre sig ordentligt over for den enerådende patriark!

Endelig er der Blancas og Pedros datter Alba, som er politisk aktiv. Hun bliver viklet ind i revolutionen i 1970'erne og kommer i diktaturets fangekælder, hvor hun bliver voldtaget. Estaban har dog stadig så megen indflydelse, at han får hende ud igen, og mens de to gemmer sig i familiens gamle lejlighed i byen, opfordrer han hende til at fortælle slægtens farverige og dramatiske historie. Det gør hun så på en måde, så slægtens historie også bliver til fædrelandets historie. En historie med mange lignelser til Chiles historie.

Miljøet, som denne handling udspiller sig i, er i dobbelt forstand eksotisk set fra en europæisk læsers synsvinkel. Handlingen udspiller sig nemlig i lange træk på et gods i det fjerne Latinamerika i første halvdel af det 20. århundrede. Allende fører således sin europæiske og danske læser langt bort i både rum og til dels også i tid.

Åndernes hus fortæller en historie om en slægt, som delvis går i opløsning og bliver spredt for alle vinde, da Blanca og Pedro må gå i eksil i Canada, mens Alba sidder tilbage i Chile med sin bedstefar. Tilsammen fortæller de skiftende generationer, som romanen handler om, en historie om kærlighed og den eneste ene. For i hver generation finder parrene sammen – på godt og ondt, for så enkel og ligetil er kærligheden trods alt ikke. Det er opgøret med patriarken heller ikke.

Godt nok er Estaban en slem despot, men han er trods alt også et menneske og en mand. Således anslår romanen en forsonende tone som et kvindeligt alternativ til den hævn og vold, som mændenes handlinger er præget af.

Allende fortæller via Alba sin historie med en sprudlende og medrivende fortælleglæde, en magisk fantasi og en harmoniserende humor. Fortællerens holdning er bredt favnende og har endda plads til også at lade den undertrykkende Estaban komme til orde, idet hans selv-fremstilling er indlagt i Albas fortælling (ex s. 24) side om side med genfortællinger af Claras dagbog. Og så har den både plads til den realistiske fremstillings psykologiske og sociale kausalitet og til at acceptere Claras magi. Den clairvoyant Claras evne til at forudsige, hvad der vil ske, står til troende i romanen. Hendes evner afvises ikke af en rationel bevidsthed som pjat og opspind, for fortællingen lader netop hendes drømme og forudsigelser gå i opfyldelse.

Sådan set genfortryller Allende en verden, der ellers godt kan tage sig prosaisk og åndsforladt ud. Og så tilføjer hun desuden den sociale realisme en grotesk dimension, som det sker i en scene, hvor Clara finder sin mors hoved, der er hugget af og er blevet væk ved en bilulykke. I et syn ser hun, hvor hovedet befinder sig, og tager ud til stedet med sin chauffør og sin svigerinde. Hun sender chaufføren ind under nogle tjørnebuske, og der finder han ganske rigtigt hovedet. I det samme skal den gravide Clara til at føde, og hun når lige at komme hjem og får sat hovedet fra sig, før tvillingerne kommer til verden: ”De blev født i al hast foran det opmærksomme blik fra deres bedstemoder, hvis stadigt åbne øjne betragtede dem fra kommoden.” (s. 118) Så morbidt og humoristisk skriver Allende sig ind på døden og livet

Samlet set leverer Allende en kvindelig frigørelseshistorie, hvor rigtige mænd som Estaban alligevel forbliver mandige, og kvinder forblive kvindelige, mens homoseksualitet afvises som pervers afvigelse i skikkelse den greve, som Blanca i første omgang bliver gift bort til. Og så forvalter *Åndernes hus* forestillingen om tro, håb og kærlighed med alvor, der dog oftest ledsages af en afvæbnende humor, der får tingene ned på jorden og giver dem en menneskeligt perspektiv. Alt sammen er gennemlyst af en idealiseret kvindelige bevidsthed, der sætter forsoning, forståelse og tilgivelse højst. Kønsrollerne løsnes altså op, men fastholdes også i traditionelle mønstre.

Kvindernes frigørelse

Med *Åndernes hus* leverede Allende noget gammelt nyt, hvis man kan udtrykke det så paradoksalt. Med sin bog bidrog hun til nogle vigtige strømninger i både international og dansk litteratur og gav selv disse strømninger en vital ny energi. Havde kvindebevægelsen i begyndelsen af 1970'erne et

vist elitært og intellektuelt præg, så blev den sidst i 1970'erne og ind i 1980'erne mere mainstream. 1980'erne var årene, hvor den kvindelige selvbevidsthed skulle bekræftes og konsolideres over en bred kam. I den bevidstgørelsesproces og styrkelse af den kvindelige selvbevidsthed kom bestsellerlitteraturen – og dermed Isabel Allende – til at spille en betydningsfuld rolle.

Det brede læsende publikum havde allerede kunne læse om kvindefrigørelse og opgør med både patriarkalske og matriarkalske undertrykkere. Af bestsellerforfattere som Erica Jong, Marilyn French, Marie Cardinal og Fay Weldon havde læserne fået et grundigt indblik i kvindernes situation i den vestlige verden. Fx var Marilyn Frenchs *Kvinder* (1978) og Marie Cardinals *Ord som forløser* (1979) blevet store læsersucceser, der begge fortalte om kvinder, der gjorde oprør og vandt både værdighed og myndighed.

Herhjemme havde succeser som Vita Andersens *Tryghedsnarkomaner* (1976) og Herdis Møllehaves *Le* (1977) tegnet et dystert billede af kvindens låste og til dels håbløse situation i et mandsdomineret samfund. I forhold til den trøstesløshed var Allende og hendes stærke kvindebillier et frisk pust udefra. Hun leverede et alternativ til den flade og udjokkede danske normalvirkelighed og litterære realisme, idet hun bragte en helt ny og eksotisk verdensdel ind i billedet. Og så var skildringen oven i købet præget af et humoristisk overskud, som man ikke var forventet med i de år, selvom Erica Jong gjorde sit med den fabulerende *Fanny* (1981) og Fay Weldon smurte tykt på med den satiriske pensel i *En hun-djævels bekendelser* (1983, da. 1984). Allende var således ikke bleg for at gøre lidt grin med kvindebevægelsen, sådan som hun gør det med Claras forsøg på at indgive daglejekonerne et nyt syn på forholdet mellem kønnene, når konerne er til bønnemøde med Clara og Estabans søster Férule:

”Kvinderne lyttede smilende og generte til hende, men af samme grund, der fik dem til at bede med Férule: de ville ikke mishage godsejerinden. Men de brændende udtalelser forekom dem at være en omgang sludder.” Aldrig har man set, at en mand ikke skulle kunne tæve sin egen kone, slår han hende ikke, er det da fordi han ikke holder af hende, eller fordi han ikke er et rigtigt mandfolk; hvornår har man hørt, at det, manden tjener eller jorden kaster af sig eller hønsene lægger, skulle tilhøre dem begge, når nu familiens overhoved er manden; hvornår har man set, at en kvinde kan gøre ligesom en mand, når nu hun er født med en revne og ikke med nosser, hva' lille fru Clara,” indvendte de.” (s. 102)

Men indvendingerne bliver endnu klarere, da Estaban får at vide, hvad der foregår ved bønnemøderne. Da bliver han harm og får et af sine ”berømte” raserianfald:

”Estaban skreg og råbte som en afsindig, mens han med lange skridt gik frem og tilbage i stuen og boksede til møblerne, idet han informerede Clara om, at hvis hun havde tænkt sig at følge i sin moders fodspor, så gjorde hun klogest i at forstå, at han var mand for sin hat og nok skulle sørge for at give hende klø i den bare rumpe, så hun mistede den fordømte trang til at gå og holde tale for folk, og at han én gang for alle forbød hende at holde flere bønnemøder eller møder overhovedet for den sags skyld, og at han ikke var et sølle fjols, som hans kone frit kunne gøre til grin. Clara lod ham skringe og slå til møblerne, indtil han var kørt træt, hvorpå hun spurgte ham, distræt som hun altid var, om han kunne rokke med ørerne.” (103)

Sådan afvæbnes både patriarken og en eventuel militaristisk feminisme.

Allende tog fat på de samme temaer, som de kvindelige forfattere i Vesten havde beskæftiget sig med, men hun holdt interessen for temaerne i live med sine anderledes historier. I forhold til de gængse kvindebilleder fra den tid, var der noget storslået over det lange slægtperspektiv i *Åndernes hus*.⁶ Det angav en kamp på liv og død, der udspillede sig langt væk fra Velfærdsdanmark, hvor der ikke var revolutioner, voldelige opstande og patriarker af Estabans kaliber. Allendes historie fortalte ikke om kampen om opvasken, men om langt større politiske konflikter. Og så bidrog hun til opbyggelsen af den kvindelige selvbevidsthed, idet hun – især i *Eva Luna* – føjede et racemæssigt perspektiv til, sådan som også Alice Walker gjorde det med romanen *Farven lilla* (1982, da. 1984). I Allendes tredje roman, *Eva Luna*, fortæller Evas gudmor hende, at det er ”bedst at være af hankøn, for selv det mest elendige mandfolk har sin egen kvinde at herse med.” (s. 43)

Gudmoderen er både sort og kvinde, så hun ved, hvad hun taler om. Det er svært for kvinder, men romanen viser også, at de kan udrette noget, når de står sammen. Det bliver ikke til de store, voldelige revolutioner, for dem tror Allende ikke på – i hvert fald ikke hvis de er ført an af macho-mænd, for så forbliver alt ved det gamle, hvad kønsrollerne angår. Men hun lader i det mindste et håb om en stille mental revolution bære igennem i *Eva Luna*, idet de kvindelige fællesskaber her udgør et tydeligt alternativ til den voldelige maskuline orden. I revolutionen må man sætte sin lid til de kvindelige værdier og den kvindelige og omsorgsfulde adfærd. Som Evas voldtagne og forpinte veninde siger: ”Du og jeg, for eksempel. Vi må forandre verdens sjæl.” (s. 226). Den pointe gælder allerede i *Åndernes hus*, hvor man heller ikke kan forandre verden i positiv retning med vold.

Tidens trends

I 1985 forekom *Åndernes hus* at være noget nyt og friskt, og så ramte hun alligevel en trend, der allerede så småt var begyndt at tegne sig i dansk litteratur omkring 1985, og som gjorde hendes roman til en bog, der var helt i tidens ånd. Et andet stort hit dengang var nemlig Kirsten Thorups *Himmel og helvede*, der allerede var udkommet i 1983. Den skildrer 1960'erne på Vesterbro i København og tiden omkring ungdomsoprøret i 1969. Men den er også præget af en frodig fabuleringen, og den er et symptom på, at der var noget i gære. Havde 1970'erne som sagt budt på hverdagshistorier og samtidsskildringer med tryghedsnarkomaner, knudemænd og rapporter fra en gulvspand⁷, så så man nu forsøg på at komme ud over den dagligdag, men stadig med opbygning af en kvindelig selvbevidsthed som et brændende anliggende. Man gik tilbage i tiden og søgte kvindelige forbilleder, sådan som Dorrit Willumsen og Helle Stangerup gjorde det med henholdsvis *Marie* (1983), der handler om dukkemageren Marie Tussaud under den franske revolution, og *Christine* (1985), der handler om Christian II's datter på renæssancens tid. Man søgte tilbage til en farverig og dramatisk fortid, som man kunne spejle sig i, og sådan set var tiden moden til Allende. Med hende kunne man også søge til det eksotiske Sydamerikas spektakulære dramaer.

I 1980'erne kunne man tale om en latinamerikansk bølge i litteraturen. Litterært red Allende med på den, men hun var også med til at skabe den og gøre den så stor, som den blev. Den colombianske forfatter Gabriel García Márquez havde lagt for med den særprægede slægtsroman *Hundrede års ensomhed* (1967, da. 1969), og han havde fat i et stort publikum verden over. Til de mere eksklusive latinamerikanske forfattere hørte blandt andre den argentinske forfatter Jorge Luis Borges, der med sine *Fiktioner* (1944, da. 1967) talte mere til et litterært, filosofisk og intellektuelt publikum. Både García Márquez og Allende kom til at præge den såkaldte magiske realisme, der på en gang gav socialrealistiske billeder af virkeligheden, men også havde øje for dens metafysiske, fantastiske og drømmende dimensioner.⁸ Den magiske realisme skelner netop ikke skarpt mellem virkelighedens og fantasiens verden, men overskrider en rationel logiks skarpe skelnen og demonstrerer i stedet en virkelighed i bevægelse. Den magiske realisme rummer således et optimistisk syn på verden og bidrager selv til at gøre revolutionære forhåbninger virkelige.⁹ Verden kan laves om, og verden er allerede magisk.

I forhold til de andre latinamerikanske forfattere skrev Allende med en lettere pen. Nogle har kaldt hende en populær light-udgave af Gabriel García Márquez, idet *Åndernes hus* jo også er en slægtsroman. Ifølge Martin Zerlang skulle en kritiker have omtalt Allendes roman som

”Halvfems års ensomhed.”¹⁰ Men Allendes roman har også sin egen ret, selvom man må indrømme, at *Hundrede års ensomhed* banede et vist stykke af vejen. Allende anlagde nye synsvinkler med sin vægt på de kvindelige figurer og deres frihedstrang, og hun appellerede direkte til det store kvindelige publikum. Hun havde kønnet på sin side, når det gjaldt hendes fiktive figurer, men hun havde også både køn og politisk skæbne med sig, når det drejede sig om hendes personlige historie.

Set i et socialt og kønspolitisk perspektiv kom Allende som sendt fra himlen. Ikke blot var hendes romaner var fulde af dramatik, men hun var selv inkarnationen af en dramatisk skæbne. Hun var opvokset i Chile og hendes familie blev offer for militærkuppet i 1974 og for Pinochets regime. Hun blev lanceret som niece til den dræbte, socialistiske præsident Allende (men han var dog kun hendes halvonkel, idet hun var datter af hans fætter¹¹), og hun var politisk flygtning og bosat i Venezuela og senere Californien. Politisk set var hun en slags heltinde, som i det små kæmpede mod det forfærdelige diktatur i Chile og beskrev det i fiktiv form i *Kærlighed og mørke*. Hun havde sin egen historie med sig, og den kastede et sympatisk lys over hende, når hun skulle præsenteres for et dansk publikum. På korteste form skete det på paperbackudgaven af *Åndernes hus*, hvor romanen omtales, som om den skildrer fakta og ikke er fiktion: ”Forfatteren er niece af præsident Allende, mordet på ham er bogens blodige højdepunkt. Alligevel er den fuld af kærlighed og tro på mennesket.”¹²

Politisk ramte Allende også en revolutionsromantisk åre, som stadigvæk var varm i Danmark. Det latinamerikanske var dengang en politisk drøm for venstrefløjen. Her – i fx Chile og Nicaragua – udspillede sig en socialistisk kamp, som man ikke fandt magen til i Europa. Den blev dyrket af en forfatter som Ib Michael, hvis første rejsebøger fra 1970’erne netop skildrede det eksotiske og politiske. Den fallerede ungdomsoprører i Vesten kan tage til Latinamerika og få inspiration. *Rejsen tilbage* (1977) hedder meget sigende en af bøgerne, der angiver en retning hen mod det oprindelige og autentiske liv, som angiveligt kan findes i den tredje verden. Inge Eriksen lod en kulørt revolutionsfantasi udspille sig der med *Victoria og verdensrevolutionen* (1976), og Henrik Stangerup kunne fra sit borgerligt-anarkistiske ståsted lade det autentiske liv udfolde sig i Brasilien i *Vejen til Lagoa Santa* (1981). Sydamerika blev et backpacker-mål, og Hjalte Tin og Nina Rasmussen tog med børn og på motorcykel gennem Sydamerika og realiserede forestillingen om det frie liv netop dér, sådan som de fortalte om det i *Held og lykke. På motorcykel med Emil og Ida gennem Sydamerika* (1983).

Latinamerika var en drømmeskærm, som danske forfattere kunne projicere deres egne drømme op på. Således var Latinamerika et sted, der allerede havde opmærksomheden rettet mod sig, da Allende på linje med andre postkoloniale forfattere svarede Vesten igen og gav deres egne billeder af den tredje verden. Fælles med mange andre succesfulde, postkoloniale forfattere havde Allende den fordel i forhold til et vestligt publikum, at hun havde migrantens dobbeltblik på det forladte hjemland. Hun var både en indforstået ”indfødt” og en udenforstående betragter, og hun kunne således balancere det lokale med det internationale, så et vestligt publikum på én gang kunne mærke det eksotiske sus og alligevel ikke føle sig helt uden for i forhold til den fremmede verden.

For et vestligt publikum var *Åndernes hus* som nævnt både historisk og geografisk eksotisk. Hendes eksotiske verden havde en storslået appel, men som al anden eksotisme har den også sin tid. Det eksotiske er en flygtig størrelse, fordi også det eksotiske efterhånden bliver så bekendt og trivielt, at det mister sin aura. Efter at have læst latinamerikanske bøger af blandt andre Allende og Gabriel García Márquez i 1980’erne forlod de vestlige læsere i vid udstrækning denne verdensdel for at opdage nye og spændende kontinenter. Læserne opfører sig generelt som det rastløse menneske, som Søren Kierkegaard beskriver i ”Vexeldriften” i *Enten-Eller* (1843): ”Man er kjed af at leve på Landet, man reiser til Hovedstaden; man er kjed af sit Fødeland, man reiser udenlands; man er ”europamüde” man reiser til America o.s.v., man hengiver sig til et sværmerisk Haab om at en uendelig Reisen fra Stjerne til Stjerne.”¹³ De store læserskarer tabte Allende og det latinamerikanske kontinent af syne og kastede sig i stedet for over Salman Rushdie og Arundhati Roy fra Indien, Jung Chang og Amy Tan fra Kina, Alaa Al- Aswany fra Ægypten og Khaled Hosseini fra Afghanistan. Hos dem ser man også den ene patriark efter den anden, som falder, og som nogle gange giver plads til kvinderne. Temaerne er ofte de samme, selvom omgivelserne skifter. Det er den samme historie, der fortælles under stadig nye himmelstrøg og som dermed holdes frisk og nærværende – for et vestligt og dansk publikum.

I Allendes ånd

Det i genuin forstand magiske i *Åndernes hus* findes kun hos den clairvoyante Clara. Hendes datter har ikke evnen, og datterdatteren Alba mestrer kun det fantastiske i fortællingens form. Selve det at fortælle og sætte sig ind i forskellige personers liv og tænkemåde er fantastisk og rækker ud over det strengt realistiske. En alvidende fortæller som Alba er jo i sig selv et fantasifoster. Men selv om det kun er Clara, der besidder en spirituel kunnen, så står den som nævnt helt til troende i romanen. Virkeligheden er større end en flad normalbevidsthed kan fatte, og den størrelse måler den magiske

realisme op. Det gør den i en folkelig form, idet forfattere som Allende og García Márquez dels trækker på en mundtlig fortælletradition, dels benytter sig af en folkekær genre som slægtsromanen.

Netop slægtsromanen var i løbet af anden halvdel af det 20. århundrede kommet i miskredit og ofte på forhånd diskvalificeret som en form, der kunne give udtryk for det moderne menneskes livssituation, præget som den er af isolation, ensomhed, rodløshed og fremmedgørelse.¹⁴ Slægtsromanen havde noget bedaget over sig, idet dens historie om slægtens og især patriarkens rolle syntes passé i individualismens tidsalder. Den blev da opfattet som en genre, der først og fremmest hørte trivialromanen til. Men García Márquez og dernæst Allende gav slægtsromanen nyt liv og blev en inspiration for adskillige danske forfattere. Således skrev Hanne Marie Svendsen *Guldkuglen* (1985) og Peter Høeg *Forestilling om det tyvende århundrede* (1988).

Den magiske realisme og dens særlige form for slægtsroman havde sin storhedstid i 1980'erne, men den vendte tilbage i dansk litteratur i 00'erne med romaner som Morten Ramslands *Hundehoved* (2005), Charlotte Weitzes *Mørkets egne* (2005) og Kim Blæsbjergs *Rådhusklatreren* (2007). I nordisk regi var det ofte udkantslitteraturen, der tog den magiske realisme til sig som fx den finlandssvenske forfatter Mikael Niemi med *Populærlitteratur fra Vittula* (2000, da. 2002) og islændingen Jón Kalman Stefánsson med *Sommerlys og så kommer natten* (2005, da. 2009), men også populære forfattere som Ib Michael og Jan Kjærstad trak store vekslere på den magiske realisme fabulerende energier.

Allendes ånd har spredt sig og har gjort sin indflydelse gældende i dansk litteratur, dels som en inspiration, dels som et tilskud til den "ånd", der herskede i 1980'erne, og som så at sige var parat til hendes magiske realisme. Via Allende kom dansk og vesteuropæisk litteratur til at arve sig selv ad omveje. Det var nemlig ikke García Márquez og Allende, der havde opfundet den magiske realisme, selvom de nok havde præget den på original vis. De havde overtaget den fra Europa, der med forfattere som tyske E.T.A. Hoffmann og danske Meir Aron Goldschmidt allerede i midten af 1800-tallet skrev på en blanding af realisme og magi. Goldschmidts roman *Ravnen* (1867) forener således eventyret med samtidsromanen og lader en magisk kraft og logik virke i romanens univers, sådan som også Karen Blixen gjorde sidenhen, fx i en historie som "Skibsdrengens Fortælling" fra *Vintereventyr* (1942). Med den rationelle tankes dominans blev den slags marginaliseret og trivialiseret, men kom til ære og værdighed igen med den latinamerikanske bølge i 1980'erne og senere med forfattere som Salman Rushdie og Kazuo Ishiguro. Så også set i litteraturhistorisk lys var Allendes *Åndernes hus* noget gammel nyt. Det gamle havde "overlevet" i eksotiske egne af verden, hvor man tog fat på tilværelsens irrationelle kræfter med en

selvfølgelighed, som kunne forekomme ny for en dansk læser anno 1985. Således virkede den magiske realisme i 1980'erne som en slags virkelighedsudvidelse og som en generhvervelse af et virkelighedssyn, der kunne rumme mere end det, man lige kunne se med sit blotte øje og fatte med sit begrænsede intellekt. Blev verden i Allendes ånd ikke dyb igen i metafysisk forstand, så syntes den i hvert fald bred og favnende og lidt mere kvindelig, end den var under de voldelige patriarkers tyranni.

Litteraturliste

- Isabel Allende: *Åndernes hus*, 1986.
Isabel Allende: *Kærlighed og mørke*, 1986.
Isabel Allende: *Eva Luna*, 1990.
Isabel Allende: *Lykkens datter*, 1999.
Isabel Allende: *Mayas dagbog*, 2012.
- Andersen, Vita: *Tryghedsnarkomaner*, 1976.
Blixen, Karen: *Vintereventyr*, 1942.
Borges, Jorge Luis: *Fiktioner*, da. 1970.
Blæsbjerg, Kim: *Rådhusklatreren*, 2007.
Cardinal, Marie: *Ord som forløser*, 1979.
Eriksen, Inge: *Victoria og verdensrevolutionen*, 1976.
Ekelöf, Maja: *Rapport fra en gulvspand*, 1970, da. 1971.
French, Marilyn: *Kvinder*, 1978.
García Márquez, Gabriel: *Hundrede års ensomhed*, 1969.
Goldschmidt, Meir Aron: *Ravnen*, 1867.
Høeg, Peter: *Forestilling om det tyvende århundrede*, 1988.
Jong, Erica: *Fanny*, 1981.
Michael, Ib: *Rejsen tilbage*, 1977.
Møllehave, Herdis: *Le*, 1977.
Niemi, Mikael: *Populærlitteratur fra Vittula*, da. 2002.
Ramsland, Morten: *Hundehoved*, 2005.
Stangerup, Helle: *Christine*, 1985.
Stangerup, Henrik: *Vejen til Lagoa Santa*, 1981.
Stefánsson, Jón Kalman: *Sommerlys og så kommer natten*, da. 2009.
Svendsen, Marie: *Guldkuglen*, 1985.

Tin, Hjalte og Nina Rasmussen: *Held og lykke. På motorcykel med Emil og Ida gennem Sydamerika*, 1983.

Weitze, Charlotte: *Mørkets egne*, 2005.

Weldon, Fay: *En hun-djævels bekendelser*, da. 1984.

Willumsen, Dorrit: *Marie*, 1983.

Bloom, Clive: *Bestsellers. Popular Fiction Since 1900*, New York 2002.

Handesten, Lars: "Gensyn med slægt og familie". In: *Aktuel forskning ved Institut for Litteratur, Kultur og Medier*, Odense 2010. Artiklen findes

her: http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/Ilkm/Forskning/AktuelForskning/Internetskrif/Bidrag%20af/LarsHandesten.aspx

Hertel, Hans (red.): *Verdens litteraturhistorie, 1945-1992*, Kbh. 1993.

Kappel Schmidt, Rigmor: *Magisk realisme og fantastik i Latinamerika*, Århus 1997

Kierkegaard, Søren: *Enten-Eller*, Kbh. 1962.

Korda, Michael: *Making the List. A Cultural History of the American Bestseller 1900-1999*, New York 2001.

Rodríguez, Ana Patricia: "Did Isabel Allende Write This Book for Me?". In: Farr, Cecilia Konchar and Jaime Harker (ed.): *The Oprah Affect. Critical Essays on Oprah's Book Club*, Albany 2008.

Sutherland, John: *Reading the Decades. Fifty Years of the Nation's Bestselling Books*, London 2002.

Zerlang, Martin: *Fem magiske fortællere og et rids af romanens historie i Latinamerika*, Hellerup 2001.

---

¹ Oplagstal ifølge Bibliografi.dk. 7.12.2012. <http://bibliografi.dk/content.php?page=author&value=10090#book648>

² Jf. Bibliografi.dk og bestsellerlisterne i Politiken. Fra 22.9.1985 og seks uger frem ligger *Åndernes hus* på Politikens ordinære liste som nummer fem, seks og syv. Først med paperback- og bogklubsalget bliver den for alvor en bestseller de følgende år.

³ Som nævnt i Hans Hertel 1993, s. 442.

⁴ Isabel Allende nævnes ikke i nogen af de oversigter over det 20. århundredes engelske og amerikanske bestsellerlister som findes i Michael Korda 2001, Clive Bloom 2002 eller John Sutherland 2002.

⁵ Ana Patricia Rodríguez 2008, s.189-90.

⁶ Om slægtsromanen, se Lars Handesten 2010.

⁷ Maja Ekelöf 1971.

⁸ For en definition af begrebet magisk realisme se Kappel Schmidt 1997 og Zerlang 2001.

⁹ Martin Zerlang 2001, s. 12-13.

¹⁰ Martin Zerlang 2001, s. 217.

¹¹ Se fx Den store danske encyklopædi,

http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Latinamerikansk_litteratur/Isabel_Allende?highlight=allende,%20isabel og Wikipedia, http://da.wikipedia.org/wiki/Isabel_Allende.

¹² *Åndernes hus*, 4. udgave. 4. oplag, 1986.

¹³ Søren Kierkegaard 1962, s. 269.

¹⁴ Jf. Lars Handesten 2010.
